

ОКРЕМА ДУМКА

ІСТОРІЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Вайнагій М. В.

*Начальник відділу міжнародно-правового
співробітництва*

*Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ*

Із часу проголошення незалежності в Україні тривають спроби провести судову реформу. Понад 20 років керівництво держави намагається реалізувати судово-правову реформу та забезпечити функціонування в Україні незалежної і самостійної судової гілки влади.

Розглянемо хронологічний розвиток подій.

Постановою Президії Верховної Ради України від 02 березня 1992 р. № 2162 утворено Комісію по проведенню судово-правової реформи в Україні.

Постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1992 р. № 2296 схвалено в основному Концепцію судово-правової реформи в Україні.

15 грудня 1992 р. Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про статус суддів».

Постановою Верховної Ради України від 03 червня 1994 р. № 33 обрано постійну Комісію Верховної Ради України з питань правової політики і судово-правової реформи, до складу якої увійшли народні депутати України.

Розпорядженням Президента України від 10 грудня 1994 р. № 182 утворено Комісію з розробки Концепції судово-правової реформи в Україні, затверджено персональний склад цієї Комісії та доручено у термін до 28 лютого 1995 р. подати проект Концепції судово-правової реформи в Україні.

Розпорядженням Президента України від 22 листопада 1995 р. № 417 утворено Комісію для доопрацювання проекту Концепції судово-правової

реформи в Україні, затверджено її персональний склад та у термін до 01 березня 1996 р. доручено подати проект Концепції судово-правової реформи в Україні.

Указом Президента України від 08 жовтня 1997 р. № 1128 утворено Координаційну раду з питань судово-правової реформи в Україні, затверджено персональний склад Ради та визначено її основні завдання, зокрема розроблення проекту Концепції судово-правової реформи в Україні та визначення напрямів розвитку законодавства України з урахуванням перспектив розвитку міжнародного законодавства.

Указом Президента України від 31 липня 1998 р. № 824 оновлено склад Координаційної ради з питань судово-правової реформи при Президентові України.

З метою оптимізації системи консультативних, дорадчих та інших органів, утворених для сприяння здійсненню повноважень Президентом України, зменшення видатків Державного бюджету України на утримання таких органів Указом Президента України від 14 липня 2000 р. № 889 ліквідовано при Президентові України, зокрема Координаційну раду з питань судово-правової реформи.

На виконання Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи від 27 січня 1999 р. № 1179 (1999) щодо дотримання Україною зобов'язань перед Радою Європи постановою Верховної Ради України від 21 травня 1999 р. № 698 «Про засади судово-правової реформи в Україні» доручено Комітету Верховної Ради України з питань правової реформи підготувати нову редакцію Концепції судово-правової реформи в Україні та до 15 липня 1999 р. внести на розгляд Верховної Ради України проект її нової редакції.

З метою забезпечення формування системи судів відповідно до Конституції України, виконання зобов'язань, взятих Україною під час вступу до Ради Європи, запровадження норм і стандартів Європейського Союзу, координації діяльності з цих питань органів державної влади та відповідно до п. 28 ст. 106 Конституції України Указом Президента України від 30 серпня 2000 р. № 1032 утворено при Президентові України Раду з питань реформування судової системи України як консультативно-дорадчий орган та затверджено персональний склад цієї Ради на чолі з Президентом України.

07 лютого 2002 р. Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про судоустрій України».

Указом Президента України від 26 січня 2004 р. № 98 затверджено новий склад Ради з питань реформування судової системи України.

З метою оптимізації системи консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, утворених для сприяння здійсненню повноважень Президентом України, забезпечення ефективного виконання покладених на них завдань, а також раціонального використання бюджетних коштів та відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 106 Конституції України Указом Президента України від 03 травня 2006 р. № 340 «Про деякі питання впорядкування діяльності консультативно-дорадчих органів при Президентові України» ліквідовано, зокрема, Раду з питань реформування судової системи України.

З метою забезпечення реформування системи судів відповідно до Конституції України, виконання зобов'язань, узятих Україною під час вступу до Ради Європи, запровадження норм і стандартів Європейського Союзу та розробки відповідних законопроектів Розпорядженням Президента України від 26 травня 2005 р. № 1066 створено Комісію з питань реформування судової системи України, затверджено її персональний склад та визначено основні завдання, серед яких визначення проблем розвитку законодавства України з питань судоустрою, судочинства, статусу суддів, реалізації конституційного принципу захисту судом прав і свобод людини і громадянина та розробка пропозицій щодо вирішення питань реформування судової системи та доручено Комісії до 31 грудня 2005 р. доповісти напрацьовані пропозиції.

Розпорядженням Президента України від 27 грудня 2005 р. № 1300 було визнано таким, що втратило чинність, Розпорядження Президента України від 26 травня 2005 р. № 1066.

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 1260 утворено Міжвідомчу робочу групу з питань підготовки і реалізації проекту «Підтримка судової реформи» та визначено Державну судову адміністрацію відповідальною за підготовку і реалізацію цього проекту.

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 667 було визнано такою, що втратила чинність, постанову Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 1260.

З метою прискорення процесу здійснення судово-правової реформи та відповідно до ч. 2 ст. 89 Конституції України постановою Верховної Ради України від 23 грудня 2009 р. № 1789 утворено Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з підготовки концепції судово-правової реформи у складі 11 народних депутатів, встановлено, що ця Комісія є головною з підготовки концепції судово-правової реформи, основним її завданням визначено підготовку концепції судово-правової реформи.

Термін роботи цієї Комісії визначено строком у шість місяців з дня прийняття цієї постанови. Звіт Тимчасової спеціальної комісії про виконану роботу планувалося заслухати на пленарному засіданні Верховної Ради України не пізніше 01 травня 2010 р.

З метою невідкладної підготовки узгоджених пропозицій щодо подальшого комплексного реформування судової системи, забезпечення гарантій реалізації конституційного права громадян на судовий захист, удосконалення законодавчої бази судоустрою, судочинства, статусу суддів, відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 106 Конституції України Указом Президента України від 24 березня 2010 р. № 440 утворена Робоча група з питань судової реформи, затверджено її персональний склад.

Робочій групі доручено підготовку пропозицій щодо вдосконалення законодавчого регулювання питань судоустрою, судочинства і статусу суддів та подання їх у місячний строк Президентові України для внесення в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України.

07 липня 2010 р. Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про судоустрій і статус суддів».

З метою підготовки узгоджених пропозицій щодо реформування кримінального судочинства, належного гарантування додержання конституційних прав громадян та впровадження загальноновизнаних міжнародних демократичних стандартів у цій сфері, забезпечення виконання зобов'язань України перед Радою Європи, відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 106 Конституції України Указом Президента України від 17 серпня 2010 р. № 820 утворено Робочу групу з питань реформування кримінального судочинства та затверджено її персональний склад.

Робочій групі доручено підготувати та подати у тримісячний строк пропозиції щодо вдосконалення законодавчого регулювання питань кримінального судочинства.

13 квітня 2012 р. Верховною Радою України прийнято Кримінальний процесуальний кодекс України, який набрав чинності 20 листопада 2012 р.

З метою оптимізації системи консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, утворених Президентом України, відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 106 Конституції України Указом Президента України від 02 вересня 2014 р. № 701 «Про ліквідацію консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, утворених Президентом України» ліквідовано, зокрема, робочу групу з питань реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні та робочу групу з питань реформування кримінального судочинства, та відповідно визнано такими, що втратили

чинність, Указ Президента України від 17 серпня 2010 р. № 820 «Про Робочу групу з питань реформування кримінального судочинства» та розпорядження Президента України від 25 січня 2012 р. № 26 «Про робочу групу з питань реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні».

З метою забезпечення підготовки узгоджених пропозицій щодо проведення в рамках впровадження Стратегії сталого розвитку «Україна — 2020» судової реформи, спрямованої на досягнення європейських стандартів забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина, налагодження ефективного механізму взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення такої реформи, із залученням до співпраці з цих питань міжнародної спільноти, відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 106 Конституції України Указом Президента України від 16 жовтня 2014 р. № 812 «Про Раду з питань судової реформи» утворено Раду як консультативно-дорадчий орган при Президентові України, основним завданням якого визначено напрацювання узгоджених пропозицій щодо розроблення та реалізації в Україні стратегії реформування судоустрою та судочинства, а також інших суміжних правових інститутів. У зв'язку з цим був визнаний таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 24 березня 2010 р. № 440 «Про Робочу групу з питань судової реформи».

До складу Ради з питань судової реформи увійшли керівники відповідних центральних органів виконавчої влади, а також за їх згодою Голова Верховного Суду України, голова Ради суддів України, голови вищих спеціалізованих судів, Голова Державної судової адміністрації України, Генеральний прокурор України, представники правничих громадських об'єднань, юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, відповідних міжнародних організацій, провідні фахівці у галузі права.

Визначено, що персональний склад Ради затверджується Президентом України за поданням координатора Ради та передбачає взаємодію Ради з Національною радою реформ, Дорадчою радою реформ і Виконавчим комітетом реформ тощо.

Указом Президента України від 27 жовтня 2014 р. № 826 «Питання Ради з питань судової реформи» затверджено Положення про Раду з питань судової реформи (Рада) та її персональний склад.

Згідно з Положенням Рада є консультативно-дорадчим органом при Президентові України та підзвітна Президентові України.

У тримісячний строк після затвердження персонального складу Рада повинна була підготувати та подати на затвердження в установленому

порядку проект стратегії реформування судоустрою та судочинства, інших суміжних правових інститутів.

Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276 «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» схвалена Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, на виконання якої ухвалено План дій щодо реалізації положень цієї Стратегії.

Проаналізувавши на рівні нормативно-правових актів спроби здійснити судову реформу в Україні з часу проголошення незалежності, можна дійти висновку, що кожна нова влада намагалася провести судову реформу на свій лад. Крім того, до складу робочих груп із проведення судово-правової реформи обов'язково включаються представники діючої влади в більшій кількості.

Вивчаючи міжнародний досвід проведення судових реформ, автор зробив логічний висновок, що до роботи у відповідній робочій групі з судової реформи слід залучати винятково авторитетних науковців, теоретиків, практиків, викладачів, а не представників влади.

Напрацьовані засади реформування судової системи базувалися б на оптимальних взаємоприйнятних умовах, якими б керувалися наступні політичні групи, що прийдуть до влади.

Необхідно також обов'язково враховувати суспільну думку, що акцентує увагу на наявних проблемних питаннях, адже саме представники громадськості найчастіше є користувачами послуг, що надаються судовими органами держави.

Підсумовуючи викладене, звертаємо увагу на необхідність формування уніфікованої системи здійснення правосуддя, яка б забезпечувала дотримання принципів справедливості та верховенства права незалежно від співвідношення політичних сил у суспільстві.